

Inkludering, utan exkludering, eller tack vare?

Sedan en tid tillbaka pågår det livliga diskussioner kring inkludering och exkludering i samband med att man funderar kring särskilda undervisningsgrupper (SU-grupper), resursklasser/resursskolor för elever med NPF/AST (elever med ADHD/Autism). Förespråkare för inkludering brukar hävda att eleverna har rätt till undervisning, ska ha möjlighet att känna sig inkluderade och att det är viktigt med inkludering för att motverka utanförskap i samhället.

Ordet exkludering har i de flesta människors öron en negativ klang och därför är det ju inte så att vi hittar förespråkare för just detta begrepp, men vi har många förespråkare (ofta föräldrar, men även skolpersonal) för att elever med AST/NPF ska kunna få gå i mindre grupper, vara i en lugnare och mer anpassad miljö och få en undervisning anpassad efter sina förutsättningar.

Om man då tittar på båda dessa "falangers" argument och åsikter så är det kanske lite svårt att förstå att det ska behöva bli så mycket diskussion och känslor av motsättning, då åsikterna om mindre grupper, lugn miljö och anpassningar utifrån förutsättningar kan tyckas så självklara. Det står ju även så tydligt beskrivet i styrdokumentet för skolan att man ska anpassa lärmiljön utifrån elevernas förutsättningar och kompensera för elevers funktionsnedsättningar.

Varför är man då inte överens och vad består meningsskiljaktigheterna i?

- Det är svårt att överblicka helheten.
- Det är svårt att ta andras perspektiv och föreställa sig andras upplevelser och tankar.
- Det är svårt att kommunicera.
- Det är svårt att vara flexibel i tanke och handling.
- Det är svårt att organisera.

Vad menar jag med detta? Gled jag över till att beskriva de svårigheter elever med NPF/AST kan ha? Nej, faktiskt inte... Jag tänker att dessa svårigheter syns tydligt även hos oss vuxna ibland och jag tänker försöka mig på att problematisera kring detta på följande sätt:

Det är svårt att överblicka helheten.

Ur ett föräldraperspektiv är det lätt att förstå att man har störst fokus på sitt eget barn och att man på alla sätt försöker hitta en lösning som fungerar för just sitt barn. Eftersom barnen på många sätt kan vara väldigt olika och ha olika behov och förutsättningar så blir det ju begripligt att olika föräldrar kan tycka olika om vad som är viktigt att kämpa för i skolan. Många föräldrar delar dock upplevelsen om att skolsituationen är mycket svår för barnet, vilket i sin tur får negativa konsekvenser för hela familjesituationen.

Ur ett övergripande skolperspektiv är det ju tydligt i styrdokumenterna att skolan ska vara till för alla barn och att undervisningen ska anpassas till eleverna. Ur ett övergripande perspektiv kan det kanske dock vara svårt att på elevnivå ha förståelse och kunskap kring vad olika elever har för stödbehov. Att vissa elever har ett mycket stort stödbehov under sin skoltid och även i sitt fortsatta liv kan vara svårt att förstå om man inte själv har kommit i kontakt med dessa elever.

För mig är det självklart att det finns behov av olika stödinsatser om vi ska räkna in ALLA elever. En del behöver små anpassningar, andra mer omfattande, och vissa väldigt stora anpassningar. Det ena är inte bättre eller sämre än det andra – det är bara olika!

Det är svårt att ta andras perspektiv och föreställa sig andras upplevelser och tankar.

För några veckor sedan gick det en serie på tre avsnitt på TV, med rubriken: Den som får finnas. I denna serie fick vi följa olika unga vuxna med Asperger/Autismspektrum i deras vardag och något jag tänkte direkt efter att ha sett på serien var:

Varför är det så svårt att se det uppenbara? Vi ser så tydligt i serien unga vuxna som har ett mycket stort behov av stöd för att klara sin vardag och må bra, men varför förstår vi inte då att dessa unga vuxna bara för ett antal år sedan gick i skolan och hade lika stora svårigheter, och lika stort stödbehov då med? Varför vill vi på något sätt inte tillåta oss att tänka tanken att det kan finnas elever som har så stora svårigheter och så stort stödbehov att de kanske under hela sin skoltid behöver en mycket anpassad skolverksamhet, just för att kunna utveckla kunskaper, självkänsla och välmående för att klara av vuxenlivet?

Om vi istället för inkludering skulle fokusera mer på känslan av **DELAKTIGHET**, tänker jag att man skulle kunna se det på följande sätt.

En känsla av delaktighet uppstår när man:

- **räknas** – att räknas innebär att någon upplever dig som viktig och det gör skillnad om du är där eller inte.
- **är behövd** – då du betyder något för någon och kan hjälpa eller lyckas med något som någon annan uppskattar, känner du dig behövd.
- **förstår** – för att känna sig delaktig behöver man förstå vad som händer och vad andra kommunicerar till dig, och gör du inte det så behöver du få saker och ting förklarade för dig.
- **kan och får påverka** – när du får vara med och påverka och bestämma över det som är viktigt för dig, känner du dig delaktig.

Hur förhåller sig detta till skolsituationen för vissa elever med AST/NPF?

Jag tänker att vissa elever som är i behov av stora stödinsatser kan ha svårt att känna att de räknas och behövs i den klass de tillhör och jag tror att denna känsla i vissa fall kan delas av både skolpersonal och föräldrar. Då man hela tiden behöver mer stöd än andra för att kunna förstå och genomföra uppgifter och aktiviteter under såväl lektionstid som på raster, kan det vara svårt att känna att man tillför och betyder någonting positivt för andra runt omkring en. I ett mindre sammanhang med personal med större kunskap och förståelse kan det kanske lättare uppstå en känsla av delaktighet, tillhörighet och förståelse.

Som förälder, eller skolpersonal, kan det också ibland kännas som om man varken räknas, är behövd, förstår eller kan påverka, och detta upplevs ofta väldigt jobbigt.

Det är svårt att kommunicera.

Då det många av dessa elever har allra svårast att förstå, ofta just handlar om social kommunikation och språk, innebär det stora utmaningar för skolpersonal att hitta undervisningsstrategier som utvecklar dessa elevers förmåga att förstå och kunna uttrycka sig. I alla ämnen ingår språk och kommunikation, liksom i all social interaktion med andra på lektion och på rast. Det kan vara svårt att hinna och förstå på vilket sätt man behöver förstärka och tydliggöra sin kommunikation till dessa elever och det kan uppstå en mängd missuppfattningar och stor frustration då man inte förstår eller inte känner att man kan påverka.

På samma sätt tänker jag att det lätt uppstår frustration och missförstånd då vi vuxna inte förstår varandra eller känner att vi kan påverka.

Det är svårt att vara flexibel i tanke och handling.

Att målen i de olika ämnena i stort handlar om att få elever att uppvisa förmågor som vissa av dem, p.g.a. sin funktionsnedsättning, har extra svårt med, skulle ju kunna vara positivt, om det inte samtidigt fanns krav på att dessa förmågor skulle infinna sig vid uttalade tidpunkter (läs Kunskapskrav för åk 3, 6 och 9). De förmågor jag avser är de som brukar kallas för "The Big Five". De fem övergripande förmågorna som genomsyrar kunskapskraven i alla ämnen i skolan: Begreppsförmåga, Procedur/Informationsförmåga, Kommunikativ förmåga, Metakognitiv förmåga och Analysförmåga. Eleven ska med andra ord bli bra på att kommunicera, se samband och kunna ta andras perspektiv, vara flexibel, kunna föreställa och anpassa sig utifrån olika situationer och sammanhang under sin skoltid.

För vissa elever med AST/NPF kan detta vara förmågor som man under hela livet kan behöva arbeta med att utveckla, och tidspressen gör det extra ansträngande för alla berörda.

En paradox i skolans läroplan handlar väl kanske just om att man inte fullt ut agerar utifrån att elever är olika och har rätt att få vara olika, för skulle man agera fullt ut enligt denna princip så skulle man behöva tillåta en större flexibilitet kring när elever skulle kunna lära sig olika saker, och det skulle även vara mer OK att man inte lärde sig samma saker. Skulle man kunna få vara olika bra på olika saker och ändå ha samma värde? Hur skulle en sådan läroplan se ut?

Det är svårt att organisera.

Ur ett skolperspektiv möter man hela tiden en grupp med elever, och för att kunna undervisa eleverna så bra som möjligt behöver man hitta gemensamma undervisningsstrategier som fungerar så bra som möjligt för så stor del av eleverna som möjligt, så att det blir möjligt att göra extra anpassningar för de som behöver det.

I skolan har man de lokaler och den personalstyrka man har för stunden och det kan också variera snabbt från termin till termin hur det ser med antal elever och vilken personalstyrka som finns på plats. Att bygga upp en långsiktig, stabil och bra verksamhet för elever med stort behov av stöd är, enligt mig, en av skolans stora utmaningar.

Vad finns det för (befogade) farhågor med att placera elever i SU-grupp/resursenhet?

- Eleverna får sämre, och mindre undervisning.
- Det blir lika oroligt i den lilla gruppen/enheten som i den ordinarie klassen.
- Eleverna upplever det bestraffande att hamna utanför den ordinarie klassen.
- Det är svårt att hitta personal med både kunskap om AST/NPF och behörighet att undervisa och bedöma eleverna.
- Övriga lärare på skolan höjer inte sin kompetens att undervisa inkluderande då det finns andra man kan skicka iväg vissa elever till.
- Synen på syftet med undervisning i SU-grupp/resursenhet kan vara av "uppfostrande" karaktär – om eleverna är där ett tag så funkar de i klassrummet sedan utan att man behöver ändra på lärmiljön.
- De som undervisar eleverna i SU-grupp/resursenhet får inte tillräckligt med stöd och fortbildning för att orka och utveckla sitt arbetssätt.

Jag tänker att det är bra att känna till att detta är sådant som kan hända och som också ligger bakom varför man behöver tänka extra noga kring detta med SU-grupp/resursenhet.

Om man är medveten om dessa farhågor och sedan vänder på resonemanget och funderar på vilket mål/syfte vi ska ha med SU-grupper/resursenheter så får vi fram:

Detta är viktigt att tänka på och utgå ifrån vid skapandet/planering av SU-grupp/resursenhet:

- Syftet behöver vara tydligt formulerat.
- Eleverna ska uppleva en förbättrad lärmiljö.
- Personalen behöver ha god kompetens och behörighet för att kunna ge optimal undervisning till eleverna.
- Personalen behöver ändamålsenliga lokaler, stöd i organisationen, regelbunden handledning och möjlighet till fortbildning och utveckling.
- Det behöver finnas en uttalad och genomtänkt grundsyn och ett gemensamt arbetssätt i personalgruppen som arbetar med eleverna.
- Det behöver pågå ett parallellt arbete på skolan för att höja kompetensen kring inkluderande undervisning och för att implementera insatser.
- Det behöver finnas tid och mandat att diskutera pedagogiska strategier utifrån dessa elevers behov med övriga pedagoger på skola och fritids.
- Det ska finnas en flexibilitet när det gäller hur länge och hur mycket stöd eleverna får i SU-grupp/resursenhet, och inget krav/önskemål om tidsbegränsning.
- Samarbete med eleven själv och dess vårdnadshavare ska vara självklart.
- Handledning och stöd från andra instanser ska ges vid behov (BUP, HAB, SOC).

Jag önskar att den kraft och energi som läggs på att kämpa mot varandra i denna fråga istället kunde läggas på att gemensamt bygga upp en fungerande skola och undervisning för ALLA elever. Att vi gemensamt kunde komma överens om att det ibland är riktigt svårt, och att det är OK att det är det, så länge vi hjälps åt att stötta varandra och hitta lösningar för dem som verkligen behöver vårt samordnade stöd – eleverna!

Jag har försökt göra en bild över vad jag tänker är viktiga mål ur ett elevperspektiv och vad vi behöver arbeta med för att nå dit. Självklart utifrån att vi hjälps åt att kartlägga och hitta flexibla, men stabila lösningar för eleverna!

Mål för eleven

- Ökad språkförståelse
- Ökad förståelse av information
- Ökad läsförmåga
- Ökad förståelse av kommunikation/socialt samspel
- Bättre strategier för återhämtning/paus
- Bli ännu bättre på det man är bra på

- Bättre strategier för stresshantering
- Bättre strategier för organisation, planering, tid
- Ökad motivation
- Ökad kontroll över sitt lärande
- Bättre självförtroende
- Ökad självkänsla

Anpassningar och hjälpmedel

- Individualiserad undervisningsplan
- Kravanpassning
- Perceptionssanering
- Struktur i miljön
- Tidshjälpmedel
- Läromedel och undervisningsätt som bygger på styrkor och intressen
- Skrivhjälp/medel
- Stressreducerande strategier
- Rörelse-Hälsa
- Fokus på livskunskap

Kommunikationsstrategier

- Lågaffektiv kommunikationsstil
- Visuella stödstrategier
- Tydliga, visuella instruktioner
- Förebyggande/förberedande information
- Undervisa om social kommunikation
- Språkutvecklande undervisning i alla ämnen
- Undervisa om sociala färdigheter
- Var kommunikativ/social tolk
- Undervisa om läs/studie-teknik
- Förstärk det positiva